

Afscheid op het spoorwegstation van Istanboel (J. Berger en J. Mohr, Een zevende man, 1975)

Kijken met nieuwe ogen

Piet Creve, Amsab

Meer dan een kwart eeuw geleden publiceerde uitgeverij Van Genneep de Nederlandse vertaling van *A Seventh Man* van John Berger en Jean Mohr. Een boek voorstellen uit 1975: het doet het imago van een archief- en documentatiecentrum misschien geen goed. En als het boek in kwestie bovendien al jaren niet meer te koop is, vraagt de lezer zich wellicht af of hij bij de neus wordt genomen. Welke goede redenen kunnen er zijn om een oud en uitverkocht boek terug onder de aandacht te brengen? Wel, één volstaat: na al die jaren bezorgt het mij nog altijd kippenvel. En de mensen die ik het opdring, zijn doorgaans eerst verrast en daarna evenzeer onder de indruk.

Eerst iets over de auteurs. In de Amsab-catalogus levert een zoektocht naar John Berger vier hits op: twee werken over kunst en twee over gastarbeiders. Dit resultaat geeft al een idee van de allesbehalve traditionele levensloop van John Berger. Hij werd geboren in Londen in 1926. Na een kort verblijf in het Britse leger volgde Berger een kunstopleiding. Hij gaf tekenles, schilderde en heeft diverse tentoonstellingen op zijn naam staan. Vanaf 1952 verzorgde hij kunstbijdragen in de *New Statesman*, een links tijdschrift met een eerbiedwaardige staat van dienst: het werd opgericht in 1913 door onder andere Bernard Shaw. In 1958 begon hij fictie te schrijven. Met 'G', een verhaal over gastarbeiders in Europa, won hij in 1972 de Booker Prize. Verder is hij de auteur van filmscripts en toneelstukken. Al meer dan twintig jaar woont Berger in een dorpje in de Franse Alpen. Hij beschrijft er de verdwijnende wereld van een gemeenschap van boeren in de Savoie.⁽¹⁾

Paspoortcontrole in Genève (J. Berger en J. Mohr, Een zevende man, 1975)

Ook het traject van Jean Mohr valt buiten de lijntjes. Hij werd geboren in 1925. Zijn familie was van Duitse afkomst, maar verwierf in 1939 de Zwitserse nationaliteit. Mohr studeerde Handelswetenschappen en ging voor een korte periode aan de slag in de publiciteitswereld. Daarna ging hij werken in Palestijnse vluchtelingenkampen. Na twee jaar keerde hij terug naar Europa en probeerde in Parijs een bestaan als kunstenaar op te bouwen. Uiteindelijk koos hij voor de fotografie. Hij bouwde aanvankelijk een loopbaan uit als persfotograaf. Later concentreerde hij zich op het maken van boeken, onder meer met John Berger.⁽²⁾

De titel *Een zevende man* verwijst naar het statistische gegeven dat in het begin van de jaren zeventig van vorige eeuw één op zeven handarbeiders in West-Duitsland en Engeland een buitenlander was, maar refereert tegelijk aan het krachtige gedicht waarmee het boek opent en waarvan hier de laatste strofe volgt:

*“En als alles gaat zoals het staat geschreven,
zul je sterven voor zeven mannen.*

*Een die werd gewiegd en gezoogd,
een die een harde jonge borst grijpt,
een die lege kommen neersmijt,
een die de armen helpt overwinnen,
een die werkt tot hij kapot gaat,
een die slechts staart naar de maan.
De wereld zal je grafsteen zijn:
jijzelf moet de zevende zijn."⁽³⁾*

Voor John Berger vormt migratie de kernervaring van de vorige anderhalve eeuw, misschien net zo ingrijpend als de vroegere overgang van een nomadisch naar een sedentair bestaan. De slavenhandel in de zestiende eeuw voorspelde een evolutie die door de industrialisering volop gestalte kreeg en in de Eerste Wereldoorlog bevestigd werd: ontworteling, versplintering, verlies...⁽⁴⁾ *Een zevende man* brengt de ervaringen van gastarbeiders in woord en beeld: droom en nachtmerrie, vertrek en aankomst, hier en daar, wij en zij. En dat op een kantelmoment: met de economische crisis vanaf 1973 kwam een einde aan de golden sixties en begon de term 'gastarbeider' snel cynisch te klinken.

De sterkte van het boek is de manier waarop woord en beeld zich verhouden, in de woorden van de auteurs: "*De foto's die Jean Mohr in de loop der jaren heeft gemaakt, brengen feiten tot uitdrukking waarvoor woorden tekortschieten. Wij hebben geprobeerd het boek zo op te zetten dat de beelden een verklaring afleggen, een verklaring die gelijkwaardig is met de tekst, maar anders.*"⁽⁵⁾ De auteurs zijn met verve in hun opzet geslaagd.

Gelukkig is dit boek nog te vinden in de betere bibliotheek en vanzelfsprekend in die van Amsab.

J. BERGER en J. MOHR, *Een zevende man: het verhaal van een gastarbeider*, Amsterdam: Van Gennep, 1975, 240 p., ill.

(1) <http://www.randomhouse.com/vintage/read/wedding/berger.html> (20/02/03)

(2) <http://www.demoures.com/pages/mohr.html> (24/02/03).

(3) J. BERGER en J. MOHR, *Een zevende man* [...], pp.11-12.

(4) J. BERGER, Migranten zijn we allemaal. In: *De Nieuwe Maand*, 29(1986), pp. 18-22.

(5) J. BERGER en J. MOHR, *Een zevende man* [...], p. 7.